

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY

Vedoucí diplomové práce

Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Diplomantka

Ingrida Širková

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Praha 13. září 2006

Ingrida Širková

Ingrida Širková

OBSAH

ÚVOD.....	3
1. ZMĚNY ZÁVAZKOVÝCH VZTAHŮ.....	4
2. POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY JAKO ZMĚNA ZÁVAZKOVÉHO VZTAHU.....	5
2.1. Historický vývoj.....	5
2.2. Platná právní úprava.....	7
3. PŘEDMĚT CESE.....	8
3.1. Pojmové vymezení pohledávky.....	8
3.2. Pohledávka jako předmět cese.....	11
3.2.1. Existence pohledávky.....	12
3.2.2. Určitost pohledávky.....	15
3.3. Pohledávky vyloučené z postupu.....	17
3.3.1. Pohledávky zanikající nejpozději smrtí věřitele.....	18
3.3.2. Změna obsahu pohledávky jako důvod vyloučení možnosti jejího postupu.....	20
3.3.3. Pohledávky, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí.....	21
3.3.4. Zákaz postoupení na základě dohody mezi věřitelem a dlužníkem.....	22
3.3.5. Zákazy cese v důsledku speciální zákonné úpravy.....	23
4. DOBROVOLNÁ CESE.....	24
4.1. Smlouva o postoupení pohledávky.....	25
4.2. Právní účinky cese.....	27
5. POSTAVENÍ DLUŽNÍKA PŘI POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY.....	29
5.1. Notifikační povinnost.....	29
5.2. Dlužníkovi námitky proti pohledávce.....	33
5.2.1. Námitka započtení.....	33
5.2.1.1. Námitka započtení při jediném postoupení pohledávky.....	35

5.2.1.2. Námitka započtení při vícenásobné cesi.....	38
6. ODPOVĚDNOST ZA CEDOVANOU POHLEDÁVKU.....	39
7. VYMÁHÁNÍ POSTOUPENÉ POHLEDÁVKY.....	42
8. POSTOUPENÍ ZAJIŠTĚNÉ POHLEDÁVKY.....	44
9. POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY JAKO ZAJIŠŤOVACÍ INSTRUMENT.....	45
9.1. Vznik zajišťovacího postoupení pohledávky.....	45
9.2. Práva a povinnosti postupníka a postupitele.....	46
9.3. Realizace zajišťovacího postoupení pohledávky.....	48
ZÁVĚR.....	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERURY A OSTATNÍCH PRAMENŮ.....	53

ÚVOD

Postoupení pohledávky neboli cese patří mezi klasické instituty evropského soukromého práva už řadu staletí. Jedná se o právní institut hojně v praxi využívaný a dobře známý nejen právníkům, ale i laické veřejnosti. Při cesi však nejde jenom o prostý převod pohledávky, její podstata spočívá zejména ve změně závazku na straně oprávněného. Na místo původního věřitele nastupuje věřitel nový, přičemž dlužník zůstává nezměněný.

Postoupení pohledávky vychází vstříc nezbytnosti jisté míry přípustnosti změn závazkových vztahů a částečně prolamuje zásadu *pacta sunt servanda*, která je výrazem požadavku na stabilitu smluvního vztahu. Postoupení pohledávky tak představuje dynamickou složku právního řádu, která vychází vstříc potřebám praktického života. Postoupení pohledávky je právním institutem, který umožňuje vyřešit řadu situací, které se v soukromoprávních vztazích běžně vyskytují. Postoupení pohledávky tak bývá užíváno při řešení problémů vyvolaných dlužníkovou insolvencí, nedostatkem hotových peněz na straně dlužníka, může být základem pro vyrovnání pohledávek a dluhů mezi subjekty formou vzájemného započtení, lze jej využít při řešení zadluženosti právnické osoby při zvýšení základního kapitálu apod. To vše jsou situace typické pro ekonomiku a v posledních letech vedou k intenzivnímu praktickému využívání tohoto právního institutu.¹

¹ Hurdík, J.: Postoupení pohledávky a postavení dlužníka, Časopis pro právní vědu a praxi 2/1999, str. 140.

1. ZMĚNY ZÁVAZKOVÝCH VZTAHŮ

Změnou závazků rozumíme, jestliže se změní některý z jejich prvků, tj. subjekt nebo obsah.

Ke změně závazků dochází tím, že za trvání původního závazku nastane určitá právní skutečnost, která prvky původního právního vztahu změní. Jestliže tato nová právní skutečnost vedle skutečnosti, která právní vztah založila, obstojí, jedná se o změnu závazkového právního vztahu. Touto přístupující právní skutečností může být dohoda stran, jednostranný právní úkon, rozhodnutí soudu či jiného státního orgánu nebo protiprávní chování subjektu (prodlení).

Podle toho, jakého prvku závazkového vztahu se změna týká, rozlišujeme:

- a) změny v subjektech závazku,
- b) změny v obsahu závazku.

Ad a) Změny v subjektech závazku označují takové změny, při nichž dochází ke změnám na straně dlužnické nebo věřitelské. Kromě případů, kdy ke změně dochází přímo ze zákona, upravuje občanský zákoník změnu subjektů závazkového vztahu na základě:

- postoupení pohledávky (cese)
- převzetí dluhu (intercese privativní)
- přistoupení k závazku (intercese kumulativní)
- vystavení poukázky a příp. poukázky na cenné papíry.

Ad b) Změny v obsahu závazku představují takové změny, při nichž dochází ke změně práv a povinností v závazkovém vztahu. Občanské právo rozlišuje tyto změny v obsahu závazku:

- dohodou (novace kumulativní)
- prodlením dlužníka
- prodlením věřitele.²

² Plecítý, V., Vrabec, J.: Základy občanského práva, 2. doplněné vydání, Prospektrum, 1999, str. 104.

2. POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY JAKO ZMĚNA ZÁVAZKOVÉHO VZTAHU

2.1. Historický vývoj

Postoupení pohledávky má své kořeny v římském právu. Klasické římskoprávní pojetí závazkového vztahu dlouho vycházelo z myšlenky, podle které určující význam pro existenci konkrétní obligace má osobní svazek (*vinculum iuris*) věřitele a dlužníka. Z tohoto důvodu byla změna identity účastníka na jedné či druhé straně nemyslitelná a věřitelova pohledávka byla nepřenosná (vyjma případu dědické sukcese).³

Proti tomuto pojetí se však začala již velmi záhy intenzivně prosazovat majetková povaha obligace a spolu s tím se i objevil problém jak zajistit, aby majetkovou hodnotou, kterou každá obligace představuje, bylo možno disponovat tak, jak se dalo nakládat majetkovými objekty charakteru jiného.

Otázka převoditelnosti obligace se nejdříve řešila pomocí tzv. novace, právního jednání, při kterém se obsah staré obligace převede do obligace nové a v rámci převodu se provede výměna některé z osob, původně na obligaci zúčastněných. Důsledky této takřčené „*novatio inter novas personas*“ (novace mezi novými osobami) byly někdy příliš radikální a pro staré i nové účastníky obligace nevýhodné, a tak se novace jako forma převodu obligace dvakrát neosvědčovala. Výhodnější způsob představovalo procesní zastoupení, které se za panství formulového procesu provádělo pomocí praetorské formule se záměnou subjektů. I tento způsob měl však své nedostatky a těžkosti.⁴ Definitivní řešení bylo nakonec nalezeno až v době císařské, a to zavedením institutu postoupení pohledávky

³ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), *Právník* 10-11, 136/1997, str. 911.

⁴ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: *Římské právo*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck 1995, str. 234.

(cese), jako právního nástroje, s jehož využitím je možné zachovat existenci obligace za současné záměny osoby na věřitelské straně.

Za cesi (z latinského cedo, cessi = postupuji, ustupuji) se, podle římského práva, považovala smlouva mezi cedentem (věřitelem) a cesionářem (nabyvatelem pohledávky), kterou dochází k postoupení pohledávky, přičemž obsah závazku se nemění. Dlužník se v této situaci označoval obratem „debitor cessus“. Postoupením pohledávky obvykle cedent i cesionář sledoval nějaký cíl, např. cedent chtěl cesionáři pohledávku darovat, cesionář pohledávku kupoval nebo jejím postoupením cedent plnil dluh vůči cesionáři, apod. Cese byla perfektní v okamžiku dohody. Od této chvíle mohl cesionář pohledávkou disponovat. Naproti tomu „debitor cessus“ byl novému věřiteli zavázán až od okamžiku, kdy se o postoupení pohledávky dozvěděl. Z toho důvodu mu cesionář podával zprávu o postoupení, tzv. denunciaci. Spolu s pohledávkou přecházela na cesionáře i všechna vedlejší práva s ní spojená, rovněž debitor cessus si proti cesionáři ponechával všechny námitky, které měl proti původnímu věřiteli.⁵ Toto pojetí cese jako změny závazku zůstalo v základních obrysech zachováno až do moderní doby.

Postoupení pohledávky má oproti novatio inter novas personas či praetorské formulí dvě základní přednosti:

a) změnou závazku (cesí) přechází na nového věřitele pohledávka v té podobě, v jaké v okamžiku postupu existovala, a to nejen spolu s příslušenstvím, ale též včetně všech tzv. vedlejších práv, z nichž na prvním místě je třeba uvést výhody práv zajišťovacích,

b) k postoupení pohledávky se nevyžaduje souhlas dlužníka.⁶

⁵ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, Praha: C.H.Beck 1995, str. 234 - 235.

⁶ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 911.

2.2. Platná právní úprava

Postoupení pohledávky (též cese, lat. *cessio*) je změnou v subjektech závazkového vztahu, kdy původní věřitel (postupitel - cedent) postupuje svou pohledávku za dlužníkem třetí osobě (postupníkovi - cesionáři), která přijímá postavení dosavadního věřitele. Jako cese se tedy označuje změna závazku v osobě věřitele vyjma případu univerzální sukcese. Z tohoto důvodu se cese označuje jako případ sukcese singulární.⁷

Základní právní úprava postoupení pohledávky je obsažena v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obč. zák.“).

V ustanoveních § 524 až 530 obč. zák. je upraveno postoupení pohledávky na základě písemné smlouvy, kterou dochází ke změně v osobě věřitele. Jedná se o tzv. dobrovolnou cesi. Pohledávka přechází ve stavu, v jakém existuje v době postoupení včetně příslušenství. Předmětem postoupení může být jen určitá pohledávka, tj. právo na plnění od dlužníka, např. pohledávka na zaplacení kupní ceny, nikoli celý závazkový vztah, z něhož pohledávka vznikla. Postupitel tedy spolu se svou pohledávkou nemůže postoupit i svou povinnost z kupní smlouvy předat kupujícímu předmět koupě.⁸ Od dobrovolné cese se odlišuje tzv. nucená cese.

Základní dělení cese na dva druhy (dobrovolná a nucená cese) vychází z právního důvodu jejího vzniku. **Dobrovolná cese** (***cessio voluntaria***) vzniká na základě právního úkonu (písemné smlouvy) mezi původním věřitelem pohledávky a jeho právním nástupcem. V případě **nucené cese** (***cessio necessaria***) dochází ke změně v osobě věřitele ve dvou skupinách případů. První okruh reprezentují situace, kdy ke změně osoby oprávněné

⁷ Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kolektiv: Kurs obchodního práva, Obchodní závazky, 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 162.

⁸ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 765.

z pohledávky dochází na základě zákona (cessio ex lege). Takové případy jsou upraveny speciálními ustanoveními, např. § 550 obč. zák. a § 308 obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“) upravují přechod věřitelského postavení na dlužníkovu ručitele. Druhý okruh představují případy, kdy k postoupení pohledávky dochází v důsledku soudního nebo jiného rozhodnutí (cessio judiciaria). Typickým příkladem je příkazání pohledávky v rámci výkonu rozhodnutí podle § 303 a násl. občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“). K převodu pohledávky může dojít též dražbou, a to v souladu s ustanoveními zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.⁹

Ustanovení občanského zákoníku o postoupení pohledávky se použijí subsidiárně i pro obchodní závazkové vztahy, neboť obchodní zákoník komplexní úpravu postoupení pohledávky neobsahuje. Některá jeho ustanovení na občanskoprávní úpravu cese jen odkazují (např. § 477 odst. 2 obch. zák. v rámci smlouvy o prodeji podniku), jiná upravují jen jednotlivosti (např. § 363 obch. zák. v rámci úpravy započtení v případě vícenásobného postoupení pohledávky v obchodních vztazích).

3. PŘEDMĚT CESE

3.1. Pojmové vymezení pohledávky

Předmětem postoupení pohledávky (cese), jak už vyplývá ze samotného názvu tohoto právního institutu, je pohledávka. Proto je potřebné definovat pojem „pohledávka“. Podle platné právní úpravy obsažené v občanském zákoníku se závazkovým právním vztahem rozumí právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek. Z toho lze dovodit, že z obsahového

⁹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 793.

hlediska obligací vytvářejí dvě proti sobě zrcadlově postavené a zároveň do sebe navzájem zapadající složky, a to:

a) pohledávka, tj. právo věřitele na plnění něčeho od dlužníka (aktivní stránka obligace),

b) a dluh, tj. povinnost dlužníka plnit věřiteli právě to, co předmětem odpovídá věřitelově pohledávce (pasivní stránka obligace),

přičemž styčným bodem jich obou je nejen abstraktně určené plnění jako takové (charakterizované tradičně latinskými termíny dare, facere, omittere, pati), ale ve stejné míře i plnění určitého předmětu. Pojmovou součástí obligace je však i ten juridický fakt, že v případě nesplnění svého závazku (vyjma u tzv. naturálních pohledávek) hrozí zavázané straně příslušná sankce. Tou může být např.:

a) donucení dlužníka k příslušnému konání, nebo

b) odnětí předmětu plnění z dlužníkovy majetkové sféry a jeho vydání věřiteli, nebo

c) donucení dlužníka, aby vydal peněžitý ekvivalent toho, co jako svůj dluh měl věřiteli plnit.

Při postoupení pohledávky jde právě o přenesení aktivní stránky obligace (pohledávky) z dosavadního věřitele na věřitele nového. Předmětem postoupení je tedy tato pohledávka, tj. právo věřitele požadovat plnění na dlužníkovi.¹⁰

Jak jsem již uvedla v úvodu, při cesi nejde jenom o prostý převod pohledávky, ale právě o změnu závazku záměnou v osobě věřitele. Nový věřitel (cesionář) nabývá spolu s pohledávkou i věcnou legitimaci k jejímu uplatnění a úplnému výkonu, včetně oprávnění pohledávku v době splatnosti uplatnit a vymáhat před soudem. Při převodu pohledávky cesí totiž přechází na cesionáře spolu s právem na plnění také nárok, svědčil-li v okamžiku cese cedentovi (tedy oprávnění použít procesní

¹⁰ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 912-913.

prostředky k vydobytí práva proti dlužníkovi). Naproti tomu je však třeba mít na paměti i to, že cesionář postupem pohledávky nevstupuje vždy do celého obligačního vztahu v té podobě, v jaké vznikl a existoval v původním vzájemném poměru postupitele a dlužníka, ale jen v rozsahu, v jakém postup byl nebo mohl být uskutečněn. Na to je důležité pamatovat zejména při převádění pohledávek vzniklých ze synallagmatických, tj. oboustranně zavazujících závazků. Např. při postoupení pohledávky z příkazní nebo z mandátní smlouvy zmocnitel nemůže jako postupitel nikdy převést na postupníka celý tento závazkový vztah včetně zmocnění (práv z plné moci). Podobně v případě kupní smlouvy může prodávající cedovat postupníkovi pouze své právo na zaplacení kupní ceny, nemůže však na něho cesí přenést i svou povinnost dodat předmět koupě. K tomuto účelu již smlouva o postoupení pohledávky není způsobilým institutem, a mělo-li by se docílit takového výsledku, musela by se cese kombinovat s intercesí¹¹ nebo zakotvit možnost takového postupu do právního řádu.

Připravovaná kodifikace nového občanského zákoníku již vedle institutu „postoupení pohledávky“ počítá i s právním institutem „postoupení smlouvy“. Jeho podstata spočívá v tom, že jedna ze smluvních stran může převést na třetí osobu nejen svá práva, ale i povinnosti. Vzhledem k tomu, že se takový postup dotýká práv a povinností druhé smluvní strany, vyžaduje se k takovému postupu i její souhlas, který může být udělen předem, nebo i následně. Postoupení je pak vůči postoupené straně účinné okamžikem přivolení. Jestli přivolila předem, pak je účinné okamžikem notifikace, podobně jako při postoupení pohledávky. Účinností postoupení se pak postupitel osvobodí od svých povinností ze smlouvy (ztrácí však i práva) a na jeho místo nastupuje třetí osoba - postupník. Tomu však může postoupená strana zabránit, jestli do 15 dní oznámí, že

¹¹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 794.

osvobození odmítá. Pak v případě, že třetí osoba svůj závazek nesplní, může se postoupená strana domáhat splnění závazku na postupiteli.

Postoupením se nesmí zhoršit právní postavení postupované strany, z toho důvodu jí zůstávají zachovány všechny námitky, které jí podle smlouvy náležejí. Zároveň si může vyhradit i zachování jiných námitek, které má vůči postupníkovi.¹²

V současné době je tedy možné cedovat pouze pohledávku, tj. právo věřitele na plnění od dlužníka. Kromě toho je třeba mít na paměti, že na cesionáře přecházejí spolu s právem přijmout plnění, a pravidelně i s nárokem si ho procesními prostředky též vynutit, také určité povinnosti vůči dlužníkovi. Typicky půjde o povinnost přijmout plnění dlužníkem řádně a včas nabídnuté, někdy i o povinnost přijmout plnění částečné nebo plnění poskytnuté od jiné osoby, než je dlužník, povinnost vydat dlužníkovi potvrzení o splnění, povinnost poskytnout dlužníkovi součinnost potřebnou ke splnění dluhu, atd.¹³

3.2. Pohledávka jako předmět cese

Ze základního vymezení cese upravené v § 524 odst. 1 obč. zák. plyne především, že

- 1) předmětem postupu může být pouze **pohledávka, tj. právo na plnění**, a to
- 2) pohledávka **náležející věřiteli**, tedy taková, která spadá do jeho majetku a s níž on může disponovat, tedy
- 3) pohledávka **převoditelná**, tedy taková, která není z cedování vyloučena.¹⁴

Cesí je převoditelná pouze pohledávka z relativního právního vztahu, postupem tedy nelze převést právo absolutní, ať již je

¹² § 1583 a násl. konsolidované verze nového občanského zákoníku z dubna 2005, zveřejněné na internetových stránkách www.juristic.cz.

¹³ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 914.

¹⁴ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 914.

povahy majetkové (např. vlastnické právo), anebo nemajetkové (např. právo na ochranu vlastní osobnosti). Na druhé straně však ne všechny práva ze závazkového vztahu lze převést postupem podle § 524n. obč. zák. To z toho důvodu, že k tomuto účelu slouží jiné právní instituty upravené právním řádem. Např. k převodu práva nájmu ze smlouvy nájemní slouží podnájem.¹⁵

3.2.1. Existence pohledávky

V odborné literatuře dosud převládá názor, že předmětem cese může být pouze existentní pohledávka. Důvodem pro toto tvrzení je úvaha, že není možné převádět něco, co není, a postup by byl pro nemožnost plnění neplatný (§ 39 odst. 2 obč. zák.). Z toho důvodu nemůže být předmětem postupu pohledávka mezitím zaniklá (např. splněním nebo prominutím, prekluzí, atp.).¹⁶

K opačnému názoru však došel Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“), který ve svém rozsudku ze dne 9.12.2004, sp. zn. 32 Odo 453/2004, judikoval: „důsledkem skutečnosti, že úplatně postupovaná pohledávka v době uzavření smlouvy o jejím postoupení neexistovala, není neplatnost takové smlouvy, nýbrž zákonná odpovědnost postupitele vůči postupníkovi podle § 527 odst. 1 písm. a) obč. zák.“. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí vycházel z úvahy, že tvrzení, podle kterého účastníci mohou platně činit právní úkony směřující ke změně nebo zániku jejich práv či povinností nebo se jinak dotýkající jejich právního vztahu pouze za předpokladu, že mezi nimi takový vztah právně existuje, nelze vztáhnout bez dalšího na jakýkoli právní úkon, aniž by bylo přihlédnuto k tomu, zda tu je nebo není zákonem stanovený důvod

¹⁵ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 766.

¹⁶ Např. Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: Občanské právo hmotné, 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 115; Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 766; Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 918.

neplatnosti takového úkonu. V případech, kde zákon stanoví existenci závazkového právního vztahu jako nezbytnou náležitost právního úkonu, bude právní úkon neplatný pro rozpor se zákonem podle § 39 obč. zák. Tak tomu bude např. v případě započtení pohledávky neexistující, a tudíž k započtení nezpůsobilé. V případech, kdy zákon nestanoví jako podmínku právního úkonu existenci pohledávky, nemůže být právní úkon neplatný z důvodu rozporu se zákonem. Vyjde-li tedy najevo, že pohledávka postoupená za úplatu neexistuje, nemá to za následek neplatnost smlouvy o úplatném postoupení pohledávky, nýbrž nastupuje zákonná odpovědnost postupitele vůči postupníkovi za to, že se postupník nestal místo postupitele věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem.¹⁷

V daném případě se Nejvyšší soud zaobíral neexistující pohledávkou pouze v případě úplatné smlouvy o postoupení pohledávky. Vzhledem k tvrzené argumentaci Nejvyššího soudu je zřejmé, že platnou by byla i smlouva v případě bezplatného postupu, ale otázkou je, jestli by vznikla nějaká odpovědnost postupitele vůči postupníkovi. Podle mého názoru se bude postupovat jako v případě bezplatně postoupené existující pohledávky, tj. nevzniknou žádné speciální odpovědnostní následky na straně postupitele. Avšak není vyloučena případná odpovědnost za škodu.

Je otázkou, jak se k tomuto názoru vyslovenému Nejvyšším soudem postaví odborná literatura. Je však zřejmé, že Nejvyšší soud zatím nehodlá své stanovisko měnit, protože i v jeho dalším rozsudku¹⁸ se na výše zmíněný názor odvolává.

Dále se v našem právním prostředí odedávna uznávalo, že předmětem postupu může být pohledávka jakéhokoliv druhu, tedy i jiná než penežitá, může být jak splatná, tak i nesplatná, sporná nebo podmíněná. Za stanovených podmínek lze postoupit i

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.12.2004, sp. zn. 32 Odo 453/2004.

¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.6.2005, sp. zn. 32 Odo 1323/2004.

pohledávku budoucí. Pokud jde o pohledávky, které v okamžiku postupu již existují, ale dosud nedospěly, nelze o správnosti tohoto závěru pochybovat. Za této situace pohledávka existuje a fakt, že zatím není splatná, že tedy nedospěl nárok na vymáhání jejího splnění, na její způsobilosti být předmětem postupu nic nemění. Stejný závěr je třeba v plném rozsahu uplatnit i ohledně podmíněných pohledávek a pohledávek ze smluv sice již platně uzavřených, ale ještě nenabyvších účinnosti. I v tomto druhém případě jde totiž v podstatě o pohledávku, jejíž vznik je vázán na podmínku, že se smlouva, která ji zakládá, stane účinnou.¹⁹

Ke sporným otázkám patří, zda lze postoupit i pohledávku budoucí. „V teorii i praxi, a to nejen u nás, zaznívá takřka jednohlasný názor, že lze postoupit pohledávku, která dosud neexistuje, jestliže tu již je takový právní vztah, z něhož cedentova pohledávka vzniknout může. Jedná se totiž v podstatě o postup pohledávky, který se stane perfektní okamžikem, kdy pohledávka v budoucnu vznikne, jestliže nastane určitá právní skutečnost (smlouva o postoupení nabude účinnosti až vznikem pohledávky). Naproti tomu za situace, kdy ani právně, ani skutkově ještě neexistuje nic, co by eventualitě vzniku nějaké pohledávky svědčící určitému subjektu proti jiné určité osobě nasvědčovalo, může být, a někdy také je, dovolenost postupu budoucí pohledávky diskutabilní a sporná, protože taková pohledávka neexistuje ani in eventum.“²⁰ Této problematice se věnovala i předválečná judikatura Nejvyššího soudu, která opakovaně judikovala, že předmětem postupu může být i budoucí pohledávka, pokud není pochybností o osobě příštího dlužníka a o pohledávce samé co do jejího vzniku.²¹

¹⁹ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 919.

²⁰ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 919 - 920.

²¹ Např. v rozhodnutí č. 4740 z roku 1925 nebo v rozhodnutí č. 15864 z roku 1937.

Z předválečné i současné judikatury lze tedy v této souvislosti dovodit, že způsobilým předmětem postoupení může být i pohledávka budoucí, jestliže je dostatečným způsobem určena (určitelná), tj. jestliže je ve smlouvě vymezena alespoň takovým způsobem, který bez jakýchkoli pochybností umožní určit právní důvod jejího vzniku a osobu dlužníka.

Podle ustálené judikatury se za dostatečně individualizované budoucí pohledávky považuje postoupení pohledávky nájemného z budoucího pronájmu dosud ještě nepronajatého bytu. Jako nedostačující je naproti tomu shledáváno postoupení všech budoucích příjmů, které jsou patrné z obchodních knih. Ani občanský zákoník budoucí pohledávky z postoupení nevylučuje. V souladu s principem smluvní svobody je proto třeba přiklonit se k závěru, že i budoucí pohledávky jsou způsobilým předmětem postupu.²²

3.2.2. Určitost pohledávky

Požadavek určitosti (individualizace převáděné pohledávky) se ovšem netýká jen možného převodu pohledávek budoucích, ale i pohledávek již vzniklých, nebo dokonce i splatných. Převáděná pohledávka musí být určena takovým způsobem, aby ze smlouvy bylo jednoznačně a bez pochybností zjistitelné, jaká pohledávka je předmětem cese, zejména musí být vymezen předmět plnění, osoba dlužníka příp. právní důvod vzniku pohledávky. V praxi vcelku nemohou vzniknout specifické problémy při individualizaci pohledávek převáděných postupní smlouvou jednotlivě nebo i co do počtu v nevelkém množství. Určité obtíže však mohou nastat v případě tzv. **generálních neboli globálních cesí**. Jde o situace, kdy stávající věřitel jako postupitel ceduje na postupníka větší počet pohledávek, popř. všechny své pohledávky, jednou tzv. rámcovou smlouvou. Charakteristickým rysem globální cese je to, že v rámci daného

²² Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L.: Zajištění závazků v České republice, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 178 - 179.

vymezení zahrnuje pohledávky vznikající i po uzavření postupní smlouvy. Tyto pohledávky se v důsledku toho automaticky stávají okamžikem svého vzniku rovněž předmětem postupu, aniž by se ohledně nich uzavírala nějaká další smlouva.²³

Judikatura se této problematice věnuje pouze okrajově. Nejvyšší soud se v jednom ze svých rozsudků vyjádřil: „Smlouva o postoupení pohledávek může zahrnovat též větší počet pohledávek (generální, resp. globální cese). Ovšem i v těchto případech platí požadavek dostatečné určitosti při vymezení postupovaných pohledávek ve smyslu § 37 obč. zák., a to takovým způsobem, aby ze smlouvy bylo jednoznačně a bez pochybnosti zjistitelné, jaké pohledávky představují individualizovaný předmět cese.“²⁴ Do určité míry ilustrativním soudním rozhodnutím zde může být i rozsudek Vrchního soudu v Praze, který se však ve své právní větě nevyslovuje přímo k právní problematice globální cese: „Jednou z podmínek platnosti smlouvy o postoupení pohledávky je skutečnost, že pohledávka převáděná na postupníka je výslovně identifikovaná. Dle § 37 odst. 1 obč. zák. je z důvodu neurčitosti neplatná smlouva o postoupení pohledávek, podle které jsou předmětem postoupení "veškeré pohledávky" postupitele, neboť z textu takového ustanovení nemůže být postupníkovi zřejmé, konkrétně které pohledávky mu jsou postupovány.“²⁵ Proto je třeba doporučit, aby strany při sjednávání globální cese dbaly určité opatrnosti a maximálně usilovaly o to, aby předmět postupu byl sjednán dostatečně určitým způsobem.

V souvislosti s problémem přípustností globální cese bývá namítáno i kogentní působení § 574 odst. 2 obč. zák., podle kterého je neplatnou taková dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou vzniknout teprve v budoucnu. Podle většinového názoru však toto ustanovení má chránit účastníka právního

²³ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 924 - 925.

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.5.2003, sp. zn. 32 Odo 293/2002.

²⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6.3.2000, sp. zn. 9 Cmo 856/99.

vztahu před tím, aby se vzdal práv, která mohou teprve v budoucnu vzniknout. Cedent se zde ale nevzdává práv, která mohou v budoucnu vzniknout, nýbrž postupuje takové budoucí pohledávky, jejichž vznik předpokládá za velice pravděpodobný, a právě z tohoto důvodu je postupuje.²⁶

Globální cese je typická např. při uzavírání faktoringových obchodů, často se sjednává také za účelem zajištění úvěrových pohledávek bank.

S institutem globální cese se však již počítá v novém návrhu občanského zákoníku. Pod názvem „postoupení souboru pohledávek“ je upravena možnost postupu souboru pohledávek, současných i budoucích, které vznikají zpravidla z určitého obchodního provozu. Podmínkou však je, aby byl takový soubor dostatečně určen.²⁷ Co se rozumí dostatečným určením už občanský zákoník nestanoví. Domnívám se, že ohledně určitosti pohledávek se uplatní stejné principy jaké byli popsány výše.

3.3. Pohledávky vyloučené z postupu

Ne každou pohledávku lze postoupit. Nepostupitelnost pohledávky může vyplývat přímo ze zákona, z dohody mezi postupitelem a dlužníkem anebo ze samotné povahy závazku, kdy plnění je vázáno nezastupitelně na osobu dlužníka.²⁸

Přímo z občanského zákoníku (§ 525 obč. zák.) vyplývá zákaz cedovat pohledávky, které

- a) zanikají nejpozději smrtí věřitele,
- b) jejichž obsah by se změnou věřitele změnil,
- c) které nelze postihnout výkonem rozhodnutí,
- d) anebo jejichž cese odporuje dohodě s dlužníkem.

²⁶ Linhart, T., Daubner, R.: Zajištění závazků převodem vlastnického práva a globální cese jako prostředky zajištění úvěru v České republice, Právní rozhledy, 2/1993, str. 39.

²⁷ § 1565 konsolidované verze nového občanského zákoníku z dubna 2005, zveřejněné na internetových stránkách www.juristic.cz.

²⁸ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: Občanské právo hmotné, 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 114.

Kromě toho může postoupení určitých pohledávek zakázat také speciální zákonná úprava.

Následkem postoupení pohledávky, ohledně které není cese podle občanského zákoníku nebo podle speciálních předpisů dovolena, je absolutní neplatnost postupní smlouvy pro její rozpor se zákonem. Dojde-li tedy k postoupení pohledávky, ohledně níž to zákon vylučuje, jde o cesi neplatnou ex tunc a její neplatnost nelze zhojit. „Cedent“ zůstává nadále věřitelem své pohledávky, která na „cesionáře“ pro neplatnost smlouvy nepřechází, a dlužník je povinen plnit původnímu věřiteli. Plní-li přesto dlužník „cesionáři“, pak jeho dluh vůči „cedentovi“ nezaniká, protože „cesionáři“ plnil bez právního důvodu.²⁹ Na straně cesionáře tím vznikne bezdůvodné obohacení (jeho majetkový stav se zvětšil o přijaté plnění), avšak nikoliv na úkor věřitele, nýbrž na úkor dlužníka, jehož majetkový stav se zmenšil tím, že plnění vydal, aniž dosáhl zániku svého dluhu vůči věřiteli splněním.

Nová úprava občanského zákoníku zužuje dosavadní zákazy postoupení pohledávky. Za nepostupitelné považuje pohledávky, u kterých to stanoví dohoda věřitele s dlužníkem. Dále, podobně jako stanoví současná úprava, nelze postoupit pohledávky, jejichž obsah by se změnou věřitele změnil k tíži dlužníka a pohledávky, které zanikají smrtí věřitele. Nová právní úprava už tedy pohledávky, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí, z postupu nevylučuje.³⁰

3.3.1. Pohledávky zanikající nejpozději smrtí věřitele

Ustanovení § 525 odst. 1 obč. zák., které zakazuje postoupit pohledávku zanikající nejpozději smrtí věřitele, nelze vykládat doslovně, protože pak by byly z cese vyloučeny všechny pohledávky, které zanikají nejpozději věřitelovou

²⁹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 797.

³⁰ § 1559 konsolidované verze nového občanského zákoníku z dubna 2005, zveřejněné na internetových stránkách www.juristic.cz.

smrtí (tedy i ty, které zanikají i dříve, než věřitel zemře), jichž je samozřejmě velké množství. Smyslem tohoto ustanovení je, že nelze cedovat ty pohledávky, které jsou svou existencí vázány výlučně na osobu věřitele, a které tedy jeho smrtí zanikají.³¹

Vázanost na osobu věřitele vyplývá buď přímo ze zákona nebo z dohody účastníků smlouvy. Ze zákona (§ 579 odst. 2 obč. zák.) zaniká smrtí věřitele právo ve dvou okruzích případů.

Za prvé jde o dva případy taxativně uvedené v § 579 odst. 2 obč. zák., tedy o právo na bolestné a právo na náhradu za ztížení společenského uplatnění. „Bolestné je chápáno jako odškodnění bolestí poškozeného utrpěných při škodě na zdraví (typicky při úrazu). Naproti tomu náhrada za ztížení společenského uplatnění reprezentuje odškodnění za nepříznivé důsledky, jimiž se škoda na zdraví projevuje v osobní sféře poškozeného. Jedná se např. jak o negativní dopad viditelného projevu důsledků škody na zdraví (tzv. zohyždění), tak i o omezení možnosti volby povolání, účasti na kulturní nebo sportovní činnosti, možnosti výběru životního partnera atd. Oba uvedené nároky chápe naše soukromé právo jako nároky povahy výlučně satisfakční a tak úzce spjaté s osobou poškozeného, že jejich převod nebo přechod na další osoby je vyloučen.“³²

V rozsahu, v jakém toto právo nebylo uspokojeno za života oprávněného, zaniká bez ohledu na to, zda již bylo uplatněno u soudu, zda bylo pravomocně přisouzeno nebo zda bylo dlužníkem uznáno co do důvodu a výše. Právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění zaniká i v případě, že pro jeho vymožení byl nařízen výkon rozhodnutí. Jestliže tedy v průběhu řízení o náhradu bolestného a ztížení společenského

³¹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 797.

³² Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 929.

uplatnění žalobce zemře, soud řízení automaticky zastaví (§ 107 odst. 1 OSŘ).³³

Za druhé jde o případy, kdy bylo plnění omezeno jen na osobu věřitele. Smrtí tedy zaniká právo na výživné, právo na náhradu za ztrátu na výděleku, za ztrátu na důchodu apod. Dále např. soudní praxe dovodila, že smrtí oprávněného zaniká i nárok na zadostiučinění podle § 13 obč. zák.

Mimoto platí, že si účastníci mohou smrt jako důvod zániku určitého oprávnění, anebo i jako důvod zániku celého závazku také sjednat.³⁴

3.3.2. Změna obsahu pohledávky jako důvod vyloučení možnosti jejího postupu

Dalším druhem pohledávek, které občanský zákoník ve svém ustanovení § 525 odst. 1 vylučuje z postupu, jsou pohledávky, jejichž obsah by se změnou věřitele změnil. Nelze ovšem přehlédnout, že v podstatě každá změna v osobě věřitele mění do jisté míry i obsah závazku (roli může hrát např. případné jiné místo bydliště věřitele, a tím i změněné podmínky pro splnění závazku, jiné náklady spojené s uplatněním pohledávky apod.). Tak daleko ovšem zákaz nesahá. Účel tohoto ustanovení spočívá v zákazu postupu takových pohledávek, jejichž obsah by se změnou v osobě věřitele změnil v neprospěch dlužníka, protože tato zákonná záповeď míří na jeho ochranu.

Jedná se v podstatě o dvě základní skupiny pohledávek nepostupitelných z tohoto zákonného důvodu.

Prvý okruh se týká případů, kdy je dlužník, vzhledem k povaze plnění, povinen plnit určité osobě jako věřiteli. A to buď proto, že jde o obligační vztah založený mj. na vzájemné důvěře konkrétních účastníků závazku, anebo plyne-li to z povahy plnění. Tak např. zmocnitel nemůže postoupit jinému

³³ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 854.

³⁴ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 798.

právo na výkon zmocněncovy zástupčí činnosti, nepostupitelná jsou práva z darovacích smluv, k postupu je nezpůsobilé právo požadovat umělecké vystoupení v určitém podniku stejně jako právo na zhotovení portrétu, atd. Naproti tomu může naopak zhotovitel postoupit jinému své právo na odměnu za vyhotovení portrétu, jednatel může cedovat svůj nárok na odměnu, apod. Z toho plyne, že v daném směru nerozhoduje právní důvod vzniku závazku, ale výlučně jeho obsah, a že relevanci má podstatná změna tohoto obsahu.

Druhý okruh nepostupitelných pohledávek dopadá na případy, kdy by se cesí zhoršilo dlužníkovu postavení. K tomu může dojít např. tehdy, postoupí-li se pohledávka proti konkrétní osobě určitému cesionáři. Typicky jde o pohledávky právně vznikající z rodinného poměru nebo z poměru osob blízkých, anebo které mají v tomto poměru svůj věcný základ.³⁵

Účelem, který zákon uvedeným zákazem sleduje, je ochrana právního postavení dlužníka, neboť ten na samotné postoupení pohledávky nemá vliv.

3.3.3. Pohledávky, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí

Z postoupení jsou vyloučené rovněž pohledávky, které nemohou být postiženy výkonem rozhodnutí. Jedná se o pohledávky uvedené v ustanoveních § 317 až 319 OSŘ (např. některé pohledávky z pojistného plnění, peněžité dávky sociální péče, jednorázově vyplacené dávky státní sociální podpory podle zák. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů). Nelze však přehlédnout, že určité pohledávky jsou nepostižitelné výkonem rozhodnutí jen zčásti (např. pohledávky podnikatelů - fyzických osob - vzniklé při jejich podnikatelské činnosti). Pro tyto pohledávky tedy platí jejich vyloučení z dovolenosti z postupu pouze v té míře, v jaké jsou vyloučeny z výkonu rozhodnutí.

³⁵ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 931.

Výkonu rozhodnutí nepodléhají ani ty pohledávky, jejichž přiznání se nelze u soudu domáhat, a pro něž tedy nelze opatřit exekuční titul. V důsledku toho jsou u nás z postupu vyloučeny pohledávky z her a sázek a z půjček do nich poskytnutých (v té míře, v jaké spadají do okruhu naturálních pohledávek) a pohledávky z právních jednání neplatných pro nedostatek formy.

Naproti tomu promlčené pohledávky zásadně postoupit lze, protože promlčené právo nelze věřiteli přiznat jen tehdy, namítli-li promlčení dlužník. Teprve vznesením námítky promlčení u soudu se z nich stávají naturální pohledávky, které nejsou u soudu vynutitelné.³⁶

Důvodem tohoto ustanovení je ochrana nového věřitele.

3.3.4. Zákaz postoupení na základě dohody mezi věřitelem a dlužníkem

Vzhledem k tomu, že k platnému postoupení pohledávky není potřebný souhlas dlužníka, umožňuje občanský zákoník na základě ustanovení § 525 odst. 2, aby dlužník na základě dohody s věřitelem předem vyloučil případné postoupení pohledávky jinému. Účastníci konkrétního závazkového vztahu se tedy mohou dohodnout, že jinak ze zákona možná cese určité pohledávky bude v důsledku jejich ujednání vyloučena. Tato dohoda může být přirozeně uzavřena s určitým věřitelem jen předtím, než k cesi dojde. Smluvní zákaz postupitelnosti lze formulovat rozličným způsobem, a to jako zákaz postoupení vůbec, nebo jen na určitou dobu, zákaz postoupení určitých pohledávek z konkrétního obligačního vztahu nebo zákaz postupu směřovaný jen na určité období, apod. Rovněž lze dohodnout možnost postoupení pohledávky jen se souhlasem dlužníka. Zákaz

³⁶ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 932.

postupu může být sjednán v samotné smlouvě, nebo může být sjednán i dodatečně.³⁷

Účelem tohoto ustanovení je poskytnout dlužníkovi zvýšenou ochranu zejména před faktickým zhoršením jeho obligační pozice. Tím se jeho funkce odlišuje od účelu sledovaného v ustanovení § 525 odst. 1 obč. zák., kterým je především ochrana dlužníka před zhoršením jeho právního postavení změnou v obsahu závazku v důsledku cese.³⁸

V případě uzavření postupní smlouvy v rozporu s dohodnutým zákazem bude i v tomto případě smlouva absolutně neplatná podle § 39 obč. zák. a dlužník bude povinen i nadále plnit původnímu věřiteli. Postupník není chráněn ani v případě, že jednal v dobré víře a o tomto zákazu nevěděl.³⁹

3.3.5. Zákazy cese v důsledku speciální zákonné úpravy

Postoupení pohledávky může být vyloučeno i zvláštním zákazem ve speciálním ustanovení. Tak např. podle ustanovení § 604 obč. zák. předkupní právo (a to i bylo-li sjednáno jako právo závazkové) nelze převést na jinou osobu. Podobně v § 844 obč. zák. je vysloven zákaz postupu práva na důchod (nejde-li ovšem o právo na přijetí dávek již splatných) nebo § 318 obch. zák. dovoluje za určených podmínek věřiteli cedovat práva z bankovní záruky jen za současného postupu zajištěné pohledávky.⁴⁰

V některých případech však nelze postoupit určitou pohledávku, i když výslovný zákaz cese ohledně ní v zákoně nenajdeme. Jedná se například o nemožnost cedovat nájemní právo založené smlouvou o nájmu, anebo právo využívat duševní vlastnictví jiného založené licenční smlouvou. Důvodem je

³⁷ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 770.

³⁸ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 933.

³⁹ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 770.

⁴⁰ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 799.

fakt, že tomuto účelu slouží jiné právní instituty, a to, v těchto konkrétních případech, podnájem a sublicence. Naproti tomu např. užívací nebo i jiné právo k nemovitosti, založené jinou smlouvou než nájemní, postoupit za určitých okolností lze, pokud ovšem nedovolenost cese neplyne ze zákazů uvedených v občanském zákoníku.⁴¹

4. DOBROVOLNÁ CESE

Jak již bylo uvedeno výše, základní dělení cese na dobrovolnou a nucenou vychází z právního důvodu jejího vzniku. Cese tedy může být dobrovolná, založena smlouvou (*cessio voluntaria*), nebo může být také nucená (*cessio necessaria*).

Občanský zákoník upravuje v ustanoveních § 524 až 530 pouze dobrovolnou cesi, ke které dochází smlouvou, jakožto nejčastější právní důvod postoupení pohledávky. Dobrovolnost se opírá o vůli a smluvní konsens postupitele a postupníka. Vůle dlužníka je lhostejná, jeho souhlas s postoupením se nevyžaduje, ani se předem o postupu nevyrozumívá, ač je to právě jeho povinnost (povinnost splnit závazek), co tu je předmětem postupu.⁴²

Za zvláštní druh cese je možné považovat tzv. **fiduciární cesi**, neboli **inkasocesi**. „Při ní se pohledávka převádí do majetku postupníka jen formálně, totiž za tím účelem, aby ji postupník svým vlastním jménem uplatnil a popř. i soudně a exekučně vymohl, ale aby to, co vymohl, odevzdal postupiteli. Při inkasocesi tedy nejde o skutečný postup ve smyslu § 524n. obč. zák., ale o smlouvu, jejíž podstatou je nepřímé zastoupení původního věřitele pohledávky, byť v dané souvislosti vystupuje jako postupník, tak je třeba posuzovat

⁴¹ Eliáš, K.: Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku), Právník 10-11, 136/1997, str. 934 - 935.

⁴² Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 793.

ji podle její skutečné povahy (§ 41a obč. zák.).⁴³ V praxi se fiduciární cese hojně využívá při tzv. sdruženém inkasu plateb obyvatelstva, které běžně poskytuje Česká pošta.

4.1. Smlouva o postoupení pohledávky

K platnosti postupu podle občanského zákoníku se vyžaduje uzavření postupní smlouvy, která pod sankcí neplatnosti, musí mít písemnou formu. Smlouvu uzavírá původní věřitel (postupitel - cedent) a jiný subjekt (postupník - cesionář), který nastupuje na místo původního věřitele. K platnosti smlouvy se nevyžaduje souhlas dlužníka, neboť změna v osobě věřitele se nedotýká jeho podstatných práv a povinností ze závazkového vztahu. Fakt, že došlo k postoupení pohledávky, se dlužníkovi pouze oznamuje. Postupní smlouva, jakožto smlouva konsensuální, se tedy stává účinnou v okamžiku jejího uzavření. Její účinnost vůči dlužníkovi je však vázána až na okamžik, kdy je mu existence postoupení oznámena postupitelem nebo prokázána postupníkem.⁴⁴

Smlouva o postoupení pohledávky, jako každý jiný právní úkon, musí vyhovovat zákonným podmínkám platnosti. Kromě již výše uvedené písemné formy je nutné, aby pohledávka převáděná na postupníka byla ve smlouvě výslovně identifikována. Postupník již ze samotného textu musí poznat, o kterou pohledávku se jedná a kdo je z ní zavázán. Z hlediska určitosti je tedy smlouva platná, je-li v ní převáděná pohledávka jednoznačně určena, zejména vymezením předmětu plnění, osoby dlužníka, případně právního důvodu, a to natolik nepochybně, aby bylo zjistitelné, jaká pohledávka je předmětem postoupení, a aby ji

⁴³ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 793.

⁴⁴ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 765.

nebylo možno zaměnit s pohledávkou jinou.⁴⁵ Výslovná identifikace pohledávky ve smlouvě je mj. důležitá z toho důvodu, aby postupník případně mohl pohledávku neprodleně soudně vymáhat.⁴⁶

Vzhledem k tomu, že k postoupení jsou způsobilé pohledávky jakéhokoliv druhu, tedy i jiné než peněžité, pohledávky jejichž existence je sporná, či pohledávky, jejichž vznik je vázán na splnění podmínky, nebo i ty které vzniknou teprve v budoucnu, tj. takové pohledávky, u nichž výše peněžitého plnění zpravidla není k okamžiku uzavření smlouvy o postoupení pohledávky objektivně zjistitelná, nelze určení přesné výše pohledávky v penězích požadovat za podstatnou náležitost smlouvy, jejíž nedostatek by vedl k neplatnosti smlouvy pro neurčitost.⁴⁷

Na druhé straně na platnost smlouvy nemá vliv, zda je smlouva výslovně označena jako smlouva o postoupení pohledávky, protože rozhodující je obsah smlouvy.

Pohledávka může být postoupena bezplatně nebo za úplatu (za peněžní částku nebo jinou majetkovou hodnotu), což má význam nejen z hlediska případné odpovědnosti postupitele vůči potupníkovi, ale i z hlediska daňového.

Pokud jde o osobu postupníka, není vyloučeno postoupit pohledávku samotnému dlužníkovi. V tomto případě dochází ke splnutí práva a povinnosti, tedy k zániku závazku. V konkrétním případě je však třeba posoudit platnost takové postupní smlouvy z hlediska § 39 obč. zák.⁴⁸, popřípadě jako

⁴⁵ K určitosti pohledávky v postupní smlouvě se ve svém rozsudku ze dne 28.2.2003, sp. zn. 15 Cmo 11/2003, vyjádřil i Vrchní soud v Praze, který dospěl k závěru, že v případě dostatečně určité identifikace pohledávky v postupní smlouvě, je smlouva platná, i když vyjde najevo, že jde o pohledávku z titulu bezdůvodného obohacení, a nikoliv o pohledávku z titulu dlužného nájemného.

⁴⁶ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 766.

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.5.2004, sp. zn. 25 Cdo 1074/2003.

⁴⁸ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 766.

zastřený právní úkon (např. prominutí dluhu), což může mít nezanedbatelný význam v oblasti daňové.

4.2. Právní účinky cese

Okamžikem uzavření postupní smlouvy se novým věřitelem pohledávky stává cesionář, který v důsledku postoupení nabývá pohledávku do svého majetku derivativním způsobem. Cesionář vstupuje do práv a povinností cedenta, z tohoto důvodu pohledávka přechází v tom stavu, v jakém s ní postupitel v okamžiku účinnosti smlouvy sám disponoval (např. promlčená, zajištěná, podmíněná apod.). Mění se jen osoba věřitele, kdežto pohledávka sama zůstává nezměněna. Spolu s pohledávkou přechází na postupníka i její příslušenství, tj. úroky, úroky z prodlení nebo poplatek z prodlení, stejně tak i eventuální náklady spojené s jejím uplatněním, pokud cedentovi vznikly ještě před účinností postupu. Na druhé straně však na cesionáře přechází, za zákonem stanovených podmínek, i povinnost strpět případné uplatnění námitek, které měl dlužník proti původnímu věřiteli. Ve vazbě na to je postupitel povinen předat postupníkovi všechny listiny a další pomůcky vztahující se k postoupené pohledávce a podat mu potřebné informace.⁴⁹ Takto konstruovaná povinnost vyjádřená v § 528 odst. 2 obč. zák. je velmi důležitá, protože jen jejím naplněním je možné zajistit, aby se nový věřitel ujal cedované pohledávky ve stejné kvalitě, v jaké ji držel věřitel dosavadní. Proto také, nesplní-li cedent tuto informační povinnost vůči cesionáři, bude odpovídat podle § 420n. obč. zák. za škodu z toho případně vzniklou.

K postoupení pohledávky může dojít v různých fázích soudního řízení nebo i po vydání tzv. exekučního titulu. Nový věřitel nabývá spolu s pohledávkou i legitimaci k jejímu uplatnění a

⁴⁹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 796.

úplnému výkonu. Jestli tedy dojde k postoupení po zahájení řízení proti dlužníkovi o uložení povinnosti splnit dluh, ztrácí původní věřitel aktivní věcnou legitimaci ve sporu a na jeho místo vstupuje postupník. Nejedná se však o automatickou změnu, ale je nutné podat návrh na vstup nového účastníka do řízení podle § 107a odst. 1 OSŘ. Soud vstup nového účastníka povolí, jestliže je prokázáno, že k postoupení skutečně došlo a postupník se svým vstupem na místo žalobce souhlasí. Souhlas žalovaného se nevyžaduje. Jestliže k postoupení pohledávky dojde až po vydání rozhodnutí, které je exekučním titulem, nebo dokonce po nařízení exekuce, lze taktéž exekuci na základě tohoto rozhodnutí nařídit případně v ní pokračovat, avšak je třeba přechod práva či povinnosti zákonem stanoveným způsobem prokázat.⁵⁰

Postoupit lze i pohledávku, z které je zavázáno více solidárních dlužníků. V tomto případě může postupitel postoupit jak celou svou pohledávku, tak i pohledávku vůči jednomu ze solidárních dlužníků. Postupník může požadovat plnění jen od tohoto dlužníka, proti němuž mu byla pohledávka postoupena, závazek však zaniká, i splní-li některý z ostatních dlužníků postupiteli.⁵¹

V případě zániku smlouvy o postoupení pohledávky (např. odstoupením nebo v důsledku neplatnosti) se bude postupovat podle ustanovení o bezdůvodném obohacení, tzn. že smluvní strany si budou muset vrátit vše, co bylo na základě neplatné nebo odstoupením zaniklé smlouvy, plněno.

⁵⁰ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 766 - 767.

⁵¹ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 767.

5. POSTAVENÍ DLUŽNÍKA PŘI POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY

Koncepce úpravy postoupení pohledávky v občanském zákoníku je zásadně založena na aktivním spolupůsobení pouze dvou ze tří subjektů tohoto vztahu: cedenta a cesionáře. Dlužník se na cesi aktivně neúčastní, nicméně je povinen respektovat její právní následky. Odůvodňuje se to zejména tím, že postoupením pohledávky se obsah jeho závazku, tj. povinnost splnit dluh, nijak podstatně nemění. Tento nedostatek aktivního dlužníkova postavení je vyvážen zákonnou úpravou, která dlužníkovi poskytuje určitá oprávnění. Důvodem těchto oprávnění je ochrana před případným zhoršením jeho postavení, k němuž by mohla cese vést. Jedná se zejména o povinnost informovat dlužníka o postoupení jeho závazku, a to buď postupitelem, nebo postupníkem, který je zároveň povinen postoupení prokázat.⁵²

5.1. Notifikační povinnost

Smlouva o postoupení pohledávky jakožto smlouva konsensuální nabývá účinnosti již jejím uzavřením. Cese se tedy stane účinnou bez ohledu na to, zda byl dlužník o cesi vyrozuměn, příp. zda mu cese byla prokázána.

Ve vztahu k dlužníkovi se však postoupení pohledávky stává právně účinným až okamžikem oznámení nebo prokázání cese. Ačkoli tedy dlužníkovým věřitelem již není postupitel, nýbrž postupník, do okamžiku oznámení nebo prokázání cese se pro dlužníka nic nemění a platí pro něho ten právní stav, jaký tu byl před cesí.

Dlužník, vůči kterému nebyla splněna povinnost notifikace či důkazu cese, je i nadále oprávněn plnit postupiteli a jeho

⁵² Hurdík, J.: Postoupení pohledávky a postavení dlužníka, Časopis pro právní vědu a praxi 2/1999, str. 141.

plnění nesmí být odmítnuto, jinak by se postupitel dostal do prodlení. Nejedná se však již o plnění věřiteli, nýbrž osobě odlišné od věřitele. Notifikací či prokázáním cese možnost dlužníka zprostit se závazku plněním postupiteli zaniká.⁵³ Jestliže dlužník plnil postupiteli před jeho notifikací, pak je postupitel povinen vydat to, co od dlužníka získal, bez zbytečného odkladu postupníkovi. Jestliže tak neučiní, nastane v jeho majetkové sféře bezdůvodné obohacení, jehož vydání se postupník může domáhat. Zánik svého dluhu vůči dosavadnímu věřiteli může nenotifikovaný dlužník přivodit i jinak než splněním, např. započtením.⁵⁴

Primární notifikační povinnost má postupitel. Jestliže tak neučiní, může účinnost postupní smlouvy vůči dlužníkovi přivodit postupník prokázáním postupu. „Tato zásada plyne z faktu, že postupitel to je, kdo na cesionáře převádí ze svého majetku pohledávku, a že je tedy jeho věcí a součástí jeho řádného plnění vůči postupníkovi zajistit, aby změně v osobě věřitele odpovídal také občanskoprávní vztah dlužníka k novému věřiteli.“⁵⁵ Jestliže postupitel splnil svoji notifikační povinnost, postupník nemusí nic prokazovat a dlužník je povinen mu plnit. Nezáleží ani na tom, zda je smlouva o postoupení pohledávky platná.

Ačkoli pouze platná smlouva o postoupení pohledávky může mít za následek změnu v osobě věřitele, kdy nový věřitel nabývá nejen postoupanou pohledávku, ale spolu s ní též aktivní věcnou legitimaci k jejímu uplatnění a úplnému výkonu, otázka platnosti smlouvy je nerozhodná z hlediska účinků splnění závazku dlužníkem postupníkovi, oznámí-li dlužníkovi postoupení pohledávky postupitel. Za této situace, kdy dlužník není oprávněn dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení

⁵³ Hurdík, J.: Postoupení pohledávky a postavení dlužníka, Časopis pro právní vědu a praxi 2/1999, str.141.

⁵⁴ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 801.

⁵⁵ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 800.

pohledávky, zaniká jeho závazek splněním postupníkovi i v případě, kdy smlouva o postoupení pohledávky neexistuje (ať již z jakéhokoli důvodu).⁵⁶ Plnil-li tedy dlužník ve shodě s obsahem postupitelovy notifikace, nemůže mu to být nikdy přičteno k tíži, a zejména není možné dlužníka nutit k novému plnění s argumentem, že k platnému postupu pohledávky nedošlo a že tedy mělo být podle zákona plněno původnímu věřiteli. Pro dlužníka je tedy právně významná pouze ta skutečnost, zda mu bylo postupitelem oznámeno postoupení pohledávky.⁵⁷

Co se týče důsledků mezi postupitelem a postupníkem, i v tomto případě by zřejmě mohl postupitel uplatnit na postupníkovi nárok na vydání plnění, které dlužník poskytl postupníkovi, a to z titulu bezdůvodného obohacení.

Zároveň dlužník není oprávněn ani přezkoumávat, zda bylo cedováno platně. Dlužníkovi totiž nepřísluší námitky proti samotné cesi, pokud tyto námitky může uplatnit jen zákonem kvalifikovaná osoba (např. dovolání se relativní neplatnosti smlouvy o cesi).⁵⁸ Jestliže má dlužník pochybnosti o tom, kdo v souvislosti s postoupením pohledávky je vůči němu věřitelem oprávněným žádat plnění, může složit plnění do úřední úschovy. Tato možnost přichází v úvahu pouze v situacích, kde dlužník bude mít prokazatelné pochybnosti o tom, kdo je jeho věřitelem.⁵⁹

Námitka neplatnosti cese však musí být dlužníkovi zachována v případech postoupení pohledávek vyloučených z postoupení podle § 525 obč. zák.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.5.2003, sp. zn. 32 Odo 293/2002.

⁵⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3.12.1997, sp. zn. 9 Cmo 278/97.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3.3.1998, sp. zn. 1 Odon 112/97, který odmítl přiznat dlužníkovi u postoupení pohledávky podle bývalého hospodářského zákoníku pozici osoby dotčené relativní neplatností smlouvy o cesi, a tudíž osoby oprávněné dovolat se relativní neplatnosti takové smlouvy. Jako důvod přitom uvádí, že postoupením pohledávky se postavení dlužníka nezměnilo.

⁵⁹ Hurdík, J.: Postoupení pohledávky a postavení dlužníka, Časopis pro právní vědu a praxi 2/1999, str. 143 - 144.

v případě, kdy postupitel svou notifikační povinnost nesplnil, může účinnost postoupení pohledávky vůči dlužníkovi přivodit postupník.⁶⁰ Ten je však pro dlužníka osobou cizí, vůči níž dlužník dosud žádné povinnosti neměl. Proto pouhá notifikace ze strany postupníka nestačí k tomu, aby mu dlužník byl povinen plnit. Tudíž je nutné, aby postupník dlužníkovi hodnověrně prokázal, že je legitimován k přijetí jeho plnění. Zpravidla se tak bude dít předložením smlouvy o postoupení pohledávky.⁶¹ „Ačkoli však zákonodárce zřejmě implicitně konstruoval důkaz cese v podobě předložení smlouvy o postoupení, ze zákona tento postup jako jediný nevyplývá a z povahy občanskoprávní kodifikace jej nelze rovněž dovodit. Lze tedy zjevně provést důkaz cese i jinak.“⁶²

Občanský zákoník dále požaduje, aby postupitel notifikoval dlužníka bez zbytečného odkladu poté, co pohledávku cedoval. Neučiní-li tak, může postupníkovi odpovídat za škody tím případně způsobené. Vůči dlužníkovi mu však z případného porušení této zákonné povinnosti neplynou žádné právní následky.

Forma ani obsah notifikace již stanoveny nejsou. Nicméně se jedná o jednostranný právní úkon, který musí splňovat obecné požadavky kladené na právní úkony. Především v něm musí být srozumitelným a určitým způsobem oznámeno, že pohledávka byla postoupena a komu. Jak ale bylo řečeno, pouhá notifikace nestačí, učinil-li tak postupník, protože ten je kromě oznámení povinen postoupení i prokázat.⁶³

⁶⁰ S prokázáním postoupení pohledávky postupitelem souvisí i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1.7.2004, sp. zn. 29 Odo 606/2003: „Prokázal-li postupník dlužníku postoupení pohledávky smlouvou, která byla neplatná proto, že ji postupitel uzavřel v duševní poruše, která jej činila k tomuto úkonu neschopným, a plnil-li poté dlužník postupníkovi, pak dluh zanikl splněním, ledaže dlužník o důvodu neplatnosti věděl.“

⁶¹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 800.

⁶² Hurdík, J.: Postoupení pohledávky a postavení dlužníka, Časopis pro právní vědu a praxi 2/1999, str. 142.

⁶³ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 800 - 801.

5.2. Dlužníkovy námitky proti pohledávce

Dalo by se říct, že: „právní úprava postoupení pohledávky je ovládána dvěma základními principy, které jsou na sobě vzájemně závislé a od sebe neoddělitelné. Prvním z nich představuje pravidlo, že k postoupení pohledávky není třeba souhlasu dlužníka. Druhým principem je tzv. princip spravedlnosti cese, který spočívá v tom, že postoupením pohledávky se nesmí zhoršit právní postavení dlužníka. Princip spravedlnosti cese není v právní úpravě výslovně obsažen, ale je patrný z celé řady zákonných ustanovení.“⁶⁴ Základní ustanovení v tomto směru představuje § 529 odst. 1 obč. zák., který dlužníkovi garantuje zachování všech námitek proti postoupené pohledávce, které případně má. Mohl-li je uplatnit při postoupení (tedy k okamžiku notifikace), může je uplatňovat i nadále. Jde zejména o námitky týkající se samotné podstaty pohledávky (jejího vzniku a existence v době postupu), rozsahu postoupené povinnosti, promlčení apod.

Dlužníkovi mohou též vzniknout nové námitky proti pohledávce po jejím postoupení (např. námitka promlčení), a ačkoli to zákon nestanoví, může je dlužník rovněž uplatnit. Dlužník může dále uplatnit i námitky, které se týkají jen jeho vzájemného vztahu s novým věřitelem (postupníkem), které před postoupením uplatnit nemohl (např. započtení své vzájemné pohledávky proti postupníkovi).⁶⁵ Možnost uplatnění námitky započtení je speciálně upravena v ustanovení § 529 odst. 2. obč. zák.

5.2.1. Námitka započtení

Započtení je jedním ze způsobů zániku závazku. Obecná úprava započtení je obsažena v § 580 obč. zák. Zákon připouští jednak započtení jednostranným právním úkonem jednoho účastníka

⁶⁴ Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky, Právní rozhledy 10/1998, str. 495- 496.

⁶⁵ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 774.

adresovaným druhému účastníkovi, a jednak započtení dohodou. Jako obecné předpoklady započtení jsou stanoveny:

- a) vzájemné pohledávky, tj. dvě pohledávky mezi týmiž účastníky, přičemž věřitel jedné pohledávky je současně dlužníkem druhé pohledávky a naopak,
- b) pohledávky stejného druhu,
- c) pohledávky jsou způsobilé k započtení, tj. započtení není vyloučeno v konkrétním případě ani zákonem ani dohodou mezi stranami,
- d) právní úkon směřující k započtení (jednostranný nebo i dvoustranný - dohoda).⁶⁶

Výjimku z této obecné úpravy započtení představuje námitka započtení v rámci postoupení pohledávky. Jde o výjimku ze zásady, že započíst lze jen vzájemné pohledávky.

Při absenci zvláštního ustanovení by došlo ke zhoršení právního postavení dlužníka a narušení principu spravedlnosti věci. Dlužník by totiž v důsledku postoupení ztratil možnost namítat proti postupované pohledávce započtení své kompenzabilní pohledávky, kterou měl vůči postupiteli, a to z toho důvodu, že změnou osoby věřitele postoupené pohledávky přestaly být obě pohledávky vzájemné.⁶⁷

Za zákonem stanovených podmínek je proto dlužníkovi dáno právo proti pohledávce svého nového věřitele (postupníka) započíst své pohledávky způsobilé k započtení, které má nikoliv proti němu, nýbrž proti postupiteli.⁶⁸

V rámci právní úpravy námítky započtení je třeba rozlišovat, zda pohledávka je postoupena pouze jednou nebo zda dojde k vícenásobnému postoupení pohledávky. V případě jediného postoupení dojde pouze k jediné změně na věřitelské straně pohledávky. Naopak u vícenásobného postoupení se na věřitelské

⁶⁶ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: Občanské právo hmotné, 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 150 - 151.

⁶⁷ Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky, Právní rozhledy 10/1998, str. 496.

⁶⁸ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 774.

straně pohledávky vystřídají nejméně tři různé věřitelé. Potřeba rozlišení vyplývá jednak ze skutečnosti, že vztahy vícenásobného postoupení jsou podstatně komplikovanější, jednak ze skutečnosti, že zatímco úprava započtení při jediném postoupení pohledávky je shodná pro občanskoprávní i obchodní vztahy, úprava vícenásobné cese se naopak odlišuje.⁶⁹

5.2.1.1. Námitka započtení při jediném postoupení pohledávky

Možnost dlužníka započíst proti postupníkovi svoji pohledávku, kterou měl vůči postupiteli, je vázána na současné splnění několika podmínek:

a) Za prvé jde o to, že dlužník musí **mít** vůči postupiteli **pohledávku v době oznámení nebo prokázání postoupení**.

Rozhodným okamžikem tedy není okamžik účinnosti postupní smlouvy, ale okamžik, kdy se postoupení pohledávky stalo účinným vůči dlužníkovi. V případě ústního oznámení je to právě tento okamžik oznámení. V případě oznámení mezi nepřítomnými, je notifikace účinná, když dlužníkovi dojde, tj. když je ve sféře jeho dispozice.

b) Další podmínkou je, že pohledávka musí být **způsobilá k započtení**, což se posuzuje také k okamžiku, kdy je postoupení pohledávky dlužníkovi oznámeno nebo prokázáno. Zvýhodnění dlužníka ve srovnání s běžným režimem jednostranného započtení představuje jeho možnost započítat proti postoupené pohledávce i ty vlastní pohledávky, které v době oznámení nebo prokázání cese nebyly ještě splatné. To ale neznamená, že by dlužníková nesplatná pohledávka mohla být započtena proti splatné pohledávce. Zánik pohledávek nastává až okamžikem, kdy jsou obě splatné.

c) Poslední podmínka spočívá v povinnosti dlužníka, bez zbytečného odkladu po notifikaci, **oznámit postupníkovi**, že má vůči postupiteli vzájemnou pohledávku. Oznámení je

⁶⁹ Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky, Právní rozhledy 10/1998, str. 496.

jednostranným adresovaným právním úkonem dlužníka. Zákon pro oznámení nestanoví zvláštní formu. Je třeba trvat na tom, aby v oznámení byly pohledávky specifikovány, jinak by oznámení bylo neplatné pro neurčitost. Ideální formou specifikace pohledávky je uvedení věřitele, dlužníka, výše, důvodu a splatnosti pohledávky. Na druhou stranu zákon nevyžaduje, aby dlužník existenci své pohledávky prokazoval. Právo započíst vznikne na základě pouhého oznámení.⁷⁰

Lhůta bez zbytečného odkladu je lhůtou prekluzivní. Co se rozumí zbytečným odkladem, se v jednom ze svých nálezů, zabýval také Ústavní soud. Jedná se o pojem vágní a je třeba ho vykládat vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu. „V každém konkrétním případě je však vždy třeba zkoumat, zda dlužník bezodkladně využil všechny možnosti pro splnění této povinnosti, případně jaké skutečnosti mu v tom bránily.“⁷¹ V případě zmeškání této lhůty lze soudit, že dlužník o své právo započíst vzájemné pohledávky přichází.

Vznik práva započíst je třeba odlišovat od samotného započtení. Jediným účinkem splnění všech výše jmenovaných podmínek je pouhý vznik práva dlužníka započíst svoji pohledávku vůči postupiteli proti pohledávce, kterou má vůči němu postupník. Naopak splnění těchto podmínek nedochází přímo k započtení obou pohledávek. K započtení je třeba nový projev vůle o započtení,⁷² který může dlužník učinit přímo proti postupníkovi, je-li jeho pohledávka již splatná nebo dovoluje-li mu zákonná úprava započíst si tuto pohledávku, i když splatná není.⁷³

Pokud dlužník využije svého práva započíst svoji pohledávku vůči postupiteli proti postoupené pohledávce, postoupená

⁷⁰ Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky, Právní rozhledy 10/1998, str. 496 - 497.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 15.8.2005, IV. ÚS 314/2005.

⁷² Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky, Právní rozhledy 10/1998, str. 498.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.7.2005, sp. zn. 29 Odo 171/2003.

pohledávka a pohledávka dlužníka zaniknou v rozsahu, v jakém se kryjí, a to ke dni, kdy se obě pohledávky setkaly jako pohledávky způsobilé k započtení.

V důsledku započtení vznikla postupníkovi neodůvodněná újma, spočívající v zániku jeho pohledávky získané postoupením. Naopak postupiteli započtením vznikl neodůvodněný prospěch, spočívající v zániku jeho závazku vůči dlužníkovi. Proto ustanovení § 527 odst. 1 písm. c) obč. zák. stanoví, že v případě úplatně postoupené pohledávky odpovídá postupitel postupníkovi za to, že postoupená pohledávka nebo její část zanikla započtením nároku dlužníka vůči postupiteli. Na základě tohoto ustanovení má pak postupník možnost po postupiteli požadovat náhradu za zánik své pohledávky a postupitel povinnost tuto náhradu poskytnout. Netřeba přehlédnout, že právo postupníka požadovat náhradu je omezeno pouze na případy úplatného postoupení pohledávky.

V této souvislosti je třeba upozornit, že zákon odpovědnost postupitele nelimituje výši přijaté úplaty, jak to naopak činí pro případ odpovědnosti za dobytost. Naopak, náhrada se obvykle poskytuje ve výši nominální hodnoty zaniklé pohledávky nebo, nezanikla-li pohledávka zcela, ve výši nominální hodnoty zaniklé části pohledávky.⁷⁴

Ustanovení § 529 odst. 2 obč. zák. neřeší postavení dlužníka před notifikací. V tomto směru platí obecné pravidlo plynoucí z úpravy v § 526 obč. zák. Dokud není postoupení pohledávky dlužníkovi oznámeno nebo prokázáno, může se zprostit závazku plněním postupiteli, a to i započtením své vzájemné pohledávky, kterou vůči postupiteli případně má. Bez zřetele k tomu, zda a kdy postupitel s postupníkem uzavřel postupní smlouvu.⁷⁵ „Není důvodu, aby v tomto případě bylo plnění chápáno úzce jen jako splnění podle § 559 obč. zák. (tj. jako

⁷⁴ Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky, Právní rozhledy 10/1998, str. 498.

⁷⁵ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 806.

zánik dluhu splněním). Žádné ustanovení občanského ani obchodního zákoníku této širší interpretaci nebrání ani výslovně, ani nepřímou.⁷⁶

Určité omezení dlužníkovy práva započíst své k započtení způsobilé pohledávky představuje situace, kdy je pohledávka vymáhána jménem postupitele na účet postupníka. V tomto případě může dlužník použít k započtení pouze ty vzájemné pohledávky, které má vůči postupiteli, nikoli i ty, které má vůči postupníkovi (§ 530 odst. 2 obč. zák.). Význam tohoto ustanovení spočívá zejména v tom, že postupitel nemá přehled o případných závazcích postupníka vůči dlužníkovi a uplatněným kompenzačním námitkám by se nemohl účinným způsobem bránit.⁷⁷

5.2.1.2. Námitka započtení při vícenásobné cesi

Problematika námítky započtení při vícenásobném postoupení pohledávky se týká otázky, jaké pohledávky, resp. pohledávky vůči kterým předchozím věřitelům, může dlužník započíst vůči svému aktuálnímu věřiteli.

Právní úprava námítky započtení při vícenásobném postoupení pohledávky se v obchodních vztazích odlišuje od úpravy obsažené v občanském zákoníku.

Občanskoprávní úprava neobsahuje pro tuto situaci speciální ustanovení. Případy vícenásobné cesi se z hlediska námítky započtení posuzují podle stejného ustanovení jako případy jediného postoupení, tj. podle § 529 odst. 2 obč. zák. Toto ustanovení umožňuje dlužníkovi započíst proti postupníkovi jen tu pohledávku, kterou měl vůči postupiteli (v době oznámení nebo prokázání postoupení pohledávky), a nikoli vůči jiným osobám (předchozím věřitelům).

Obchodní zákoník, na rozdíl od zákoníku občanského, obsahuje v § 363 obch. zák. zvláštní úpravu námítky započtení při vícenásobné cesi. Ustanovení § 363 obch. zák. umožňuje

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23.3.2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003.

⁷⁷ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 807.

dlužníkovi započíst vůči svému aktuálnímu věřiteli pohledávku, kterou měl vůči prvému postupiteli v době, kdy mu bylo oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky z prvního věřitele na prvního postupníka a pohledávku, kterou má vůči poslednímu věřiteli. Pohledávky, které případně dlužník má vůči všem ostatním věřitelům, jsou vůči aktuálnímu věřiteli nezapočitatelné.⁷⁸

6. ODPOVĚDNOST ZA CEDOVANOU POHLEDÁVKU

Pohledávka může být postoupena za úplatu nebo i bezúplatně, což má význam zejména z hlediska odpovědnostních následků.

S bezúplatným postoupením pohledávky nejsou spojeny žádné speciální odpovědnostní následky na straně postupitele. Cesionář tedy nemůže vyvozovat vůči cedentovi sankční postihy, byť se jeho očekávání opírající se o postupní smlouvu případně nenaplnilo. Jedná se v podstatě o jakýsi druh daru. Za určitých okolností lze proto s odkazem na § 853 obč. zák. uvažovat o analogickém využití úpravy při darovací smlouvě (určité negativní vlastnosti daru opravňující obdarovaného k vrácení daru). Nelze ani vyloučit případnou odpovědnost postupitele za škodu.

Naopak v případě **úplatně** postoupené pohledávky odpovídá postupitel jednak za pravost pohledávky (tj. za to, že pohledávka v době postoupení trvala) a za to, že tato pohledávka se majetkem postupníka skutečně stane, jednak za její dobytost.⁷⁹ Cílem právní úpravy je zejména ochrana nového věřitele, aby pohledávka neměla právní vady a aby nebyla nedobytná.

O úplatnou cesi se jedná tehdy, kdy je za postoupení poskytnuta určitá protihodnota, ať již v penězích, nebo i

⁷⁸ Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky, Právní rozhledy 10/1998, str. 499 - 503.

⁷⁹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 802 - 803.

v jiném plnění. Za úplatné lze považovat i postoupení za účelem splnění dluhu, kdy postupitel sice nedostane za svou pohledávku žádnou protihodnotu, ale zbaví se svého závazku vůči postupníkovi.⁸⁰

Odpovědnost za existenci pohledávky v době postupu (za její **pravost**) je upravena v § 527 odst. 1 obč. zák. Jedná se o odpovědnost založenou zákonem, a proto, narozdíl od odpovědnosti za dobytost pohledávky, nemusí být sjednána a není co do výše ani omezena.

Odpovědnost postupitele za pravost pohledávky nastupuje v případě že:

- a) se postupník nestane věřitelem cedované pohledávky s dohodnutým obsahem, tedy že postoupená pohledávka v době postupu neexistuje. Rozhodující je existence pohledávky v době uzavření postupní smlouvy.⁸¹
- b) dlužník splnil postupiteli závazek ještě předtím, než mu vznikla povinnost plnit postupníkovi (tedy dříve než se postup stal vůči dlužníkovi účinným), pak by musel postupníkovi vydat to, co od dlužníka přijal,
- c) pohledávka zcela nebo zčásti zanikla započtením vzájemného nároku dlužníka, který měl proti postupiteli. Kompenzací lze vyvolat zánik pohledávky před i po notifikaci dlužníka o postoupení. Ze zásady, že smlouva se stává vůči dlužníkovi účinnou až okamžikem oznámení plyne, že dlužník může přivodit zánik svého dluhu vůči postupiteli nejen splněním, ale i započtení vzájemné pohledávky. Po notifikaci tak může učinit za zákonem stanovených podmínek, a to v případě, že postupníkovi bez zbytečného odkladu

⁸⁰ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 772.

⁸¹ Viz již výše jmenovaný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9.12.2004, sp. zn. 32 Odo 453/2004, který se vyslovil, že neexistence pohledávky v době uzavření smlouvy o postoupení nezpůsobuje neplatnost takové smlouvy, nýbrž zákonnou odpovědnost postupitele podle § 529 odst. 1 písm. a) obč. zák.

oznámí, že má kompenzabilní pohledávku vůči postupiteli.⁸²

Odpovědnost za dobytnost (bonitu) pohledávky, která je upravena v § 527 odst. 2 obč. zák., vzniká jen na základě písemného závazku postupitele. Písemná forma je podmínkou převzetí této odpovědnosti. Postupitel odpovídá postupníkovi za možnost vymoci pohledávku dostupnými prostředky v době její splatnosti. V tomto případě se odpovědnost váže k okamžiku, kdy pohledávka přešla na postupníka. Účastníci si ale mohou sjednat i jiný okamžik vzniku odpovědnosti. Jestliže pohledávka v době postupu nebyla ještě splatná, je rozhodující, zda je pohledávka dobytná poté, co se stala splatnou. Postupník musí prokazovat, že jemu postoupená splatná pohledávka byla již v době postupu nedobytná (důkazem nedobytnosti je např. bezvýsledně vedená exekuce proti dlužníkovi, příp. platební neschopnost na straně dlužníka a v případě zajištění pohledávky i na straně osob, které pohledávku zajišťují).⁸³

Odpovědnost cedenta je limitována výší přijaté úplaty spolu s úroky. To je maximálně možný rozsah odpovědnosti.

Nároky z této odpovědnosti zanikají, jestliže nový věřitel svou pohledávku bez zbytečného odkladu u soudu nevymáhá. Odpovědnost totiž nemůže nahrazovat postupníkovu pasivitu. Nejedná se však pouze o situace, kdy nový majitel pohledávky otálí se soudním vymáháním pohledávky a vyvolá tak např. její promlčení, ale především jde o případy, kdy cesionář vlastní liknavostí zavdává příležitost ke vzniku situace, kdy se dobytnost pohledávky zhorší (např. v důsledku vývoje majetkových poměrů dlužníka).

⁸² Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 803.

⁸³ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 772 - 773.

v rámci úpravy odpovědnosti za dobytost pohledávky je zajímavé, že občanský zákoník v této souvislosti nepoužívá pojem odpovědnost, ale mluví o cedentově ručení. Zda zákonodárce použil slovo „ručí“ ve smyslu slova „odpovídá“ nebo zda má na mysli ručení podle ustanovení §546n. obč. zákoníku však není zcela zřejmé. Spíše se lze přiklonit k závěru, že jde o ručení ve smyslu § 546n. obč. zák. Tomu napovídá i fakt, že odpovědnost za dobytost, podobně jako ručení, musí být smluvně dohodnuta.⁸⁴

7. VYMÁHÁNÍ POSTOUPENÉ POHLEDÁVKY

Při změně v osobě věřitele následkem postoupení pohledávky ztrácí původní věřitel (postupitel) oprávnění vymáhat plnění na dlužníkovi, neboť novým věřitelem se stává postupník, který nastupuje na místo původního věřitele. Dosavadní věřitel tedy uděluje ze své vůle novému věřiteli oprávnění vymáhat pohledávku, která dosud patřila postupiteli, jako jeho vlastní pohledávku, a cesionář s tím souhlasí.⁸⁵ Od tohoto okamžiku je k vymáhání oprávněn postupník. Ten však i po převzetí pohledávky může mít rozličné důvody (zejména hospodářsky motivované) k tomu, aby jeho pohledávku vymáhal postupitel. Občanský zákoník proto v § 530 obč. zák. umožňuje takový postup ve formě nepřímého zastoupení a zakládá zde aktivní legitimaci cedenta k tomu, aby svým jménem vymáhal právo, které mu již nepatří. Nebude se však tak dít na účet cedenta, nýbrž cesionáře.⁸⁶ Základní podmínka dovolenosti takového

⁸⁴ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 803.

⁸⁵ Michna, L., Michna, O.: Věcná legitimace cedenta podle § 530 odst. 1 ObčZ, Právní rozhledy, 5/2004, str. 184.

⁸⁶ Podle názoru Krajského soudu v Ostravě vyjádřeného v rozsudku ze dne 2.4.2003, sp. zn. 57 Co 556/2002-207, postoupením pohledávky ztrácí postupitel svou hmotněprávní legitimaci k žalobě o zaplacení této pohledávky, není proto oprávněn vymáhat postoupenou pohledávku pro sebe, ale pouze „na účet postupníka“, neboť jde o hmotněprávní vyjádření toho, že

postupu spočívá v tom, že jej musí postupník chtít a zároveň postupitele o to požádat. Postupitel není povinen této žádosti bez dalšího vyhovět, ledaže by se k tomu smluvně zavázal.⁸⁷

V této souvislosti zákon rozlišuje stav před notifikací dlužníka a stav, kdy dlužníkovi byl fakt postoupení pohledávky již oznámen. Dokud dlužníkovi nebylo postoupení oznámeno příp. prokázáno, není oprávnění postupitele k vymáhání pohledávky nijak omezeno. Jedná se o tzv. „**tichou cesi**“. Po notifikaci dlužníka může postupitel vymáhat pohledávku pouze za podmínky, že ji nevymáhá postupník a dlužníkovi bylo doloženo, že se tak děje s postupníkovým souhlasem. Hlavním účelem tohoto opatření je zabránit dvojímu vymáhání téže pohledávky.⁸⁸

Odborná literatura je zajedno v tom, že ustanovení § 530 odst. 1. obč. zák. je formou nepřímého zastoupení postupníka. V případě úspěšného vymožení pohledávky postupitelem je pak postupitel povinen to, co vymohl odevzdat postupníkovi, a to zpravidla zcela samostatným jednáním.⁸⁹

V návaznosti na zvláštní úpravu možného postupu při vymáhání cedované pohledávky upravuje občanský zákoník i možnost uplatnění kompenzační námitky dlužníkem. Pokud tedy pohledávku vymáhá postupitel, může dlužník započíst jen své vzájemné pohledávky, které má vůči postupiteli. Podmínkou je pouze jejich existence v době vymáhání, bez ohledu na to, zda vznikly až po účinném postoupení pohledávky. Dlužník však nemůže použít k započtení svou pohledávku, kterou má vůči postupníkovi. Postupitel totiž nemůže mít přehled o případných závazcích postupníka, které má vůči dlužníkovi, tudíž by se

nositelem oprávnění z vymáhané pohledávky je již subjekt odlišný od žalobce, jakožto postupitele.

⁸⁷ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 807.

⁸⁸ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 775.

⁸⁹ Michna, L., Michna, O.: Věcná legitimace cedenta podle § 530 odst. 1 ObčZ, Právní rozhledy, 5/2004, str. 185.

případně uplatněným kompenzačním námitkám dlužníka nemohl účinně bránit.⁹⁰

8. POSTOUPENÍ ZAJIŠTĚNÉ POHLEDÁVKY

Vzhledem k tomu, že pohledávka přechází na postupníka v tom stavu, v jakém v době postoupení existovala, přechází spolu s ní i její zajištění.

Pohledávka může být zajištěna jak dlužníkem, tak třetí osobou. Ani v případě, kdy jistotu poskytla třetí osoba (např. jako ručitel nebo zástavce), se její právní postavení nemění, a proto se k postoupní smlouvě nevyžaduje její souhlas. Musí jí však být oznámeno, že k postoupení pohledávky došlo. Podle občanského zákoníku je tato povinnost uložena postupiteli, ale nejsou řešeny důsledky jejího nesplnění. Lze dospět k závěru, že případnou nečinnost postupitele může vyvážit svou aktivitou postupník, který by však stejně tak, jak to předpokládá úprava při notifikaci dlužníka, musel postoupení prokázat. Nesplnění této povinnosti postupitelem ani postupníkem však nic nemění na dalším trvání zajištění. Taktéž lze dovodit, že v případě neoznámení postoupení se může osoba, která poskytla zajištění, zprostit svého závazku plněním postupiteli.⁹¹

Povinnost notifikace osoby, která poskytla zajištění závazku by si jistě zasloužila výslovnou úpravu v zákoně. Úprava notifikace osoby, která poskytla zajištění závazku, je již výslovně upravena v obchodním zákoníku, avšak jenom pro ručitele. Tato úprava se však použije pouze na ručení v obchodních vztazích.

Návrh nového občanského zákoníku již výslovně počítá s možností prokázání postoupení postupitelem. Zároveň váže

⁹⁰ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 807.

⁹¹ Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002, str. 804.

účinky postupu vůči osobě, která poskytla zajištění závazku, na okamžik její notifikace.⁹²

9. POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY JAKO ZAJIŠŤOVACÍ INSTRUMENT

Zajištění závazku postoupením pohledávky je upraveno v ustanovení § 554 obč. zák. Jeho právní podstatou je zajištění splnění jiné pohledávky, kterou má postupník vůči postupiteli či třetí osobě. Od „obecného“ postoupení pohledávky upraveného v § 524n. obč. zák. se odlišuje svým účelem, kterým není trvalá, ale pouze dočasná změna v osobě věřitele postoupené pohledávky. K zajištění věřitelovy pohledávky může být použita jak pohledávka dlužníka, tak i pohledávka třetí osoby.

9.1. Vznik zajišťovacího postoupení pohledávky

Právním důvodem vzniku zajištění závazku postoupením pohledávky je platná smlouva uzavřená mezi věřitelem a dlužníkem ze zajišťovaného závazkového právního vztahu. Smlouva může být uzavřena i s třetí osobou - věřitelem pohledávky postupované za účelem zajištění. Věřitel zajišťované pohledávky je označován jako postupník (cesionář), dlužník nebo třetí osoba jako postupitel (cedent). O postoupené pohledávce, která slouží k zajištění, se pak hovoří jako o postoupené (cedované) pohledávce.

K platnému vzniku zajištění postoupením pohledávky se vyžaduje, aby smlouva o postoupení pohledávky byla uzavřena v písemné formě. Z obsahového hlediska musí smlouva, vedle dohody stran o postoupení pohledávky, obsahovat také dohodu o zajišťovacím účelu postoupení. Tato dohoda bude pravidelně

⁹² § 1561 konsolidované verze nového občanského zákoníku z dubna 2005, zveřejněné na internetových stránkách www.juristic.cz.

součástí samotné smlouvy o postoupení pohledávky. V případě, že by ve smlouvě nebyl uveden účel postoupení, a pokud by jej nebylo možno dovodit ani výkladem projevu vůle stran, bylo by nutno posuzovat takovou smlouvou podle § 524n. obč. zák. Pravidelnou součástí smlouvy bývá i ujednání stran, ze kterého vyplývá závazek postupníka ke zpětnému postoupení pohledávky, či nastoupení účinků rozvazovací podmínky, v případě uspokojení zajišťované pohledávky.⁹³

Postupovaná i zajišťovaná pohledávka musí být ve smlouvě vymezena dostatečně určitým způsobem, aby ji nebylo možné zaměnit s jinou pohledávkou. Předpokladem platného zajištění je také to, že pohledávka dlužníka, popř. třetí osoby, která má sloužit k zajištění pohledávky věřitele, je převoditelná. K zajištění nelze proto použít pohledávky, které jsou vyloučeny z postupu podle § 525 obč. zák.⁹⁴

Podobně, jako při obecném postoupení, k platnému vzniku zajištění postoupením pohledávky se nevyžaduje souhlas dlužníka postupované pohledávky. Dlužník nemusí být o jeho vzniku či existenci ani informován. Účinnost postoupení vůči němu nastane až okamžikem jeho notifikace, tj. oznámením postoupení postupitelem nebo prokázáním postupníkem.⁹⁵

9.2. Práva a povinnosti postupníka a postupitele

V důsledku postoupení za účelem zajištění závazku se věřitel zajišťované pohledávky stává i věřitelem pohledávky postoupené, přičemž mu zároveň vznikají určitá práva i povinnosti.

⁹³ Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L.: Zajištění závazků v České republice, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 174 - 176.

⁹⁴ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 810.

⁹⁵ Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L.: Zajištění závazků v České republice, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 175.

Postupník je oprávněn pouze k takové dispozici s postoupenou pohledávkou, která je v souladu s ujednáním o účelu jejího postoupení. Postupník může především uplatnit postoupenou pohledávku, jestliže postupitel není schopen splnit (a to obvykle ani v dodatečně poskytnuté přiměřené lhůtě) své splatné závazky vůči postupníkovi. Při uplatnění postoupené pohledávky je postupník povinen dbát zájmů postupitele, zejména usilovat o maximální výtěžek realizace, jakož i vydat postupiteli její případný přebytek. Pokud jde o náklady takového uplatnění, lze se v případě, že smlouva neobsahuje v tomto směru žádnou dohodu účastníků, domnívat, že tyto náklady by měl nést postupitel.

Mezi základní **povinnosti postupníka** patří v první řadě zachovávat práva postupitele a nakládat s nimi v souladu s účelem postoupení, kterým je zajištění splnění závazku. Postupník zejména nesmí disponovat s postoupenou pohledávkou před okamžikem splatnosti zajišťované pohledávky. V případě porušení těchto základních povinností by mohla vzniknout odpovědnost postupitele za škodu tím způsobenou.

Z fiduciárního charakteru (viz níže) zajišťovacího postoupení pohledávky vyplývá další ze základních povinností postupníka, a to povinnost postoupit pohledávku zpět postupiteli, jestliže zajišťovaná pohledávka bude splněna nebo jestliže účel zajištění odpadne v důsledku jiné právní skutečnosti, jejímž následkem je zánik zajišťované pohledávky. Jestliže se strany nedohodnou jinak, je postupník povinen postoupit postupiteli pohledávku zpět až v případě úplného zániku zajišťovaného nároku. Částečné splnění závazku neopravňuje postupitele k tomu, aby mohl po postupníkovi požadovat částečné zpětné postoupení pohledávky postoupené za účelem zajištění.⁹⁶

Postupitel postupuje svou pohledávku postupníkovi s výhradou, že bude postoupena zpět, jakmile účel zajištění odpadne. Jedná

⁹⁶ Glese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L.: Zajištění závazků v České republice, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str.187.

se o tzv. fiduciární dohodu mezi postupníkem a postupitelem, na základě které je postupník povinen pohledávku postoupit zpět, jakmile bude jeho zajištěná pohledávka splněna. Tato dohoda o zpětném postupu je založena na vnitřním ujednání a na důvěře mezi postupitelem a postupníkem.⁹⁷ Protože způsob, jakým má k zpětnému postoupení dojít, občanský zákoník nestanoví, je toto ponecháno na vůli smluvních stran. Zpravidla se tak děje na základě dohody o zpětném postoupení pohledávky, ale není vyloučena ani možnost sjednání rozvazovací podmínky v případě uspokojení pohledávky.⁹⁸

V případě, že postupník svůj závazek převést pohledávku zpět na dlužníka po splnění zajištěného závazku nesplní, může se na něm postupitel tohoto splnění domáhat. Jestliže však postoupená pohledávka v mezidobí zanikla splněním, nelze ji převést zpět, ale postupitel se může domáhat vydání toho, co postupník vydobyl. Jestliže postupník vydobyl pohledávku v rozporu s dohodou, má postupitel nárok i na náhradu škody.⁹⁹

Na zpětné postoupení pohledávky je třeba aplikovat veškerá příslušná zákonná ustanovení o postoupení pohledávky (např. písemná forma, notifikační povinnost ve vztahu k dlužníkovi zpětně postoupené pohledávky, apod.).

9.3. Realizace zajišťovacího postoupení pohledávky

Jestliže se dlužník ocitne v prodlení se splněním svého závazku, mění se zajišťovací funkce postoupení pohledávky ve funkci uhrazovací a věřitel se může uspokojit ze zajištěné

⁹⁷ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 810.

⁹⁸ Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: Občanské právo hmotné, 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002, str. 140.

⁹⁹ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 810.

pohledávky v případě, že to neodporuje jeho dohodě s dlužníkem.¹⁰⁰

Základními předpoklady realizace zajišťovacího postoupení pohledávky jsou jednak splatnost zajišťované pohledávky a zároveň prodlení dlužníka s jejím plněním. Další předpoklady budou vyplývat z ujednání postupníka a postupitele. Nejčastěji se bude jednat o povinnost postupníka písemně upomenout dlužníka o plnění zajišťované pohledávky a poskytnout mu přiměřenou lhůtu za účelem jejího dodatečného splnění. Postupník bude v tomto případě nejprve žádat o uspokojení své pohledávky dlužníka, a teprve v případě, že jeho výzva k plnění bude marná, uplatní své oprávnění k realizaci postoupené pohledávky.

Postupník má na výběr z více možných postupů, kterými může dosáhnout uspokojení svých nesplněných nároků. Aby se předešlo případným rozporům ohledně realizace zajištěné pohledávky, měla by smlouva o zajišťovacím postoupení obsahovat i úpravu podmínek a postupu realizace. Ať se však postupník rozhodne pro uplatnění svých nároků soudní cestou či způsobem mimosoudním, je povinen zachovávat oprávněné zájmy postupitele. Proto je povinen volit takový způsob realizace, který bude v konkrétním případě poškozovat jeho zájmy co nejméně. V opačném případě (např. kdyby realizoval více, než je nutné k uspokojení jeho nesplněných nároků) by realizačnímu postupu nemusela být poskytnuta ochrana ze strany státní moci, naopak vystavoval by se případnému uplatnění nároků k náhradě škody postupitelem.¹⁰¹

¹⁰⁰ Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, str. 810.

¹⁰¹ Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L.: Zajištění závazků v České republice, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, str. 191 - 193.

ZÁVĚR

Postoupení pohledávky neboli cese je právní institut velmi starý, ale zároveň co do možnosti použití neobyčejně moderní a v praxi často využívaný. Zdálo by se tedy, že každý právník přesně ví, co je obsahem jeho úpravy. Tím spíše, že jde o institut, jehož obecná zákonná úprava v minulosti nedoznala po několik desetiletí výraznějších změn. V praxi se však ukazuje, že určité aplikační problémy stále vznikají. I zde se totiž uplatňuje obecná myšlenka klasika moderní české právní filosofie Bohuše Tomsy: „Právo jest dílem specificky lidským a zdá se býti v dosahu ruky. Ale tomu, kdo blíže pozoruje, kdo se nespokojí s tím, aby ulpěl na jeho povrchu, objeví se za tím, co je na právu jisté, celá propast záhad, již třeba zaplniti.“¹⁰²

Ačkoli je postoupení pohledávky v občanském zákoníku upraveno v pouhých sedmi paragrafech, při jejich aplikaci na konkrétní skutkové situace se nezřídka vyskytují obtížné otázky, kterými je potřeba se zabývat.¹⁰³ Někdy k jejich vyřešení postačí pouhé použití analogie. Ta se použije např. v souvislosti s notifikací osoby, která poskytla zajištění závazku. Zákon totiž nic nestanoví pro případ, že této osobě nebylo postoupení pohledávky oznámeno. Ačkoliv může zajištění závazku poskytnout i osoba odlišná od dlužníka, její postavení se cesí taktéž nemůže zhoršit. Z toho důvodu lze dovodit, že i vůči ní je postoupení, podobně jako vůči dlužníkovi, účinné až okamžikem oznámení postoupení a do té doby se může svého závazku zprostit plněním postupiteli. V jiných případech použití analogie nelze využít, resp. nestačí k vyřešení problému. V těchto situacích lze někdy najít řešení v soudní judikatuře. Ačkoli rozhodnutí soudu nejsou právně závazná,

¹⁰² Tomsa, B.: *Idea spravedlnosti v řecké filozofii*, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1923, str. 3.

¹⁰³ Eliáš, K.: *Předmět postupu (příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku)*, Právník 10-11, 136/1997, str. 910.

jejich působení v praxi má velký význam a ovlivňuje i další soudní rozhodování. Jedná se zejména o rozhodnutí Nejvyššího nebo i vrchních soudů. I já jsem se v rámci této diplomové práce snažila odkazovat na judikáty, a to zejména v otázkách určitosti pohledávky, notifikace dlužníka, započtení apod. Za nejkontroverznější z použitých judikátů lze jednoznačně považovat judikát Nejvyššího soudu¹⁰⁴, který se v souvislosti s uznáním dluhu zabýval i platností smlouvy v případě postoupení neexistující pohledávky. Zmiňovaný judikát se totiž staví proti názoru zastávanému doposud jak převážnou většinou odborné literatury, tak i předešlými rozhodnutími Nejvyššího soudu, které zastávaly názor, že nelze postoupit něco, co neexistuje a smlouva je pak neplatná pro rozpor se zákonem. Nejvyšší soud ve výše zmíněném rozsudku však dospěl k názoru, že v případě úplatného postoupení pohledávky, která neexistuje, nejde o neplatnost smlouvy, ale vzniká zákonná odpovědnost postupitele vůči postupníkovi podle § 527 odst. 1 písm. a) obč. zák.

Existují i situace, kdy nám k vyřešení problému nepomůže ani použití analogie, ani soudní judikatura. V této souvislosti mohu zmínit již několikrát zmiňovaný institut „globální cese“, jehož úpravu v zákoně nenajdeme, a ani judikatura se k němu nijak výrazně nevyjádřila.

Doposud neupraveným a s postoupením pohledávky do jisté míry souvisejícím je právní institut „postoupení smlouvy“. Ačkoliv se jedná o institut významný a v některých právních úpravách evropských států i zahrnutý (např. italská a francouzská úprava), v České republice úprava tohoto institutu stále chybí. Postoupením pohledávky lze totiž převést pouze pohledávku, tj. pouze právo na poskytnutí plnění, nikoli již i povinnost, která danému postupiteli plyne ze závazku. K vyřešení problémů globální cese či postoupení smlouvy snad dojde při připravované rekodifikaci soukromého práva.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 453/2004, ze dne 9.12.2004.

Cílem této diplomové práce bylo jednak zmapovat a vysvětlit stávající právní úpravu postoupení pohledávky, zhodnotit ji a upozornit na některé nedostatky, které se v souvislosti s postoupením pohledávky objevují. Zároveň poukazuje i na některé dílčí problémy, které může definitivně vyřešit až kodifikační reforma soukromého práva, která adekvátně zareaguje i na některé praktické problémy, jež jen s využitím klasických právních konstrukcí vyřešit nelze.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A OSTATNÍCH PRAMENŮ

Seznam knižní literatury

1. Plecítý, V., Vrabec, J.: Základy občanského práva, 2. doplněné vydání, Prospektrum, 1999
2. Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, Praha: C.H.Beck 1995
3. Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kolektiv: Kurs obchodního práva, Obchodní závazky, 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2003
4. Jedlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 9. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004
5. Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. svazek, Praha: Linde, 2002
6. Knappová, M., Švestka, J., a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek II., 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002
7. Giese, E., Dušek, P., Payne-Koubová, J., Dietschová, L.: Zajištění závazků v České republice, 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.Beck, 2003
8. Tomsa, B.: Idea práva a spravedlnosti v řecké filozofii, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1923

Právní časopisy

1. Časopis pro právní vědu a praxi 2/1999 - Hurdík, J.:
Postoupení pohledávky a postavení dlužníka
2. Právník 10-11, 136/1997 - Eliáš, K.: Předmět postupu
(příspěvek k výkladu § 524 občanského zákoníku)
3. Právní rozhledy 2/1993 - Linhart, T., Daubner, R.:
Zajištění závazků převodem vlastnického práva a globální
cese jako prostředky zajištění úvěru v České republice

4. Právní rozhledy 10/1998 - Křetínský, D.: Námitka započtení při postoupení pohledávky
5. Právní rozhledy 5/2004 - Michna, L., Michna, O.: Věcná legitimace cedenta podle § 530 odst. 1 ObčZ

Právní prameny - zákony

1. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
3. zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
4. zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Soudní judikatura

1. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9.12.2004, sp. zn. 32 Odo 453/2004
2. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21.6.2005, sp. zn. 32 Odo 1323/2004
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu číslo 4740 z roku 1925
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu číslo 15864 z roku 1937
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.5.2003, sp. zn. 32 Odo 293/2002
6. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6.3.2000, sp. zn. 9 Cmo 856/99
7. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.5.2004, sp. zn. 25 Cdo 1074/2003
8. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 28.2.2003, sp. zn. 15 Cmo 11/2003

9. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21.5.2003, sp. zn. 32 Odo 293/2002
10. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3.12.1997, sp. zn. 9 Cmo 278/97
11. Rozsudek Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 3.3.1998, sp. zn. 1 Odon 112/97
12. Rozsudek Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 1.7.2004, sp. zn. 29 Odo 606/2003
13. Nález Ústavního soudu ze dne 15.8.2005, IV. ÚS 314/2005
14. Rozsudek Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 23.3.2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003
15. Rozsudek Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 27.7.2005, sp. zn. 29 Odo 171/2003
16. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 2.4.2003, sp.zn. 57 Co 556/2002

Internetové stránky

1. www.juristic.cz